УДК 327:355.01:316.776
DOI https://doi.org/10.32782/2663-5984.2026/2.20

Беспека В. Ю.
https://orcid.org/0000-0002-3811-341X
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

КОГНІТИВНИЙ ВПЛИВ У ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЯХ США, КНР ТА РФ: ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено історико-порівняльний аналіз еволюції практик когнітивного впливу у воєнно-політичних стратегіях США, КНР та РФ. Розглянуто теоретичні засади когнітивних викривлень, обмеженої раціональності та особливостей мислення людини, які створюють умови для впливу на сприйняття інформації, її інтерпретацію та процеси ухвалення рішень. Зазначено, що в умовах інформаційного перевантаження, невизначеності та кризових ситуацій людина дедалі частіше спирається на спрощені моделі оцінювання реальності, що підвищує її вразливість до інформаційно-психологічного впливу.

Проаналізовано практики використання когнітивних викривлень у воєнно-політичних стратегіях США, КНР та рф. Встановлено, що США застосовують їх переважно в межах доктринально оформленої системи стратегічних комунікацій, інформаційних і психологічних операцій, орієнтованих на управління сприйняттям та формування бажаних моделей поведінки. КНР використовує когнітивний вплив як елемент довгострокового контролю інформаційного середовища, спрямування громадської думки, дискурсивного впливу та концепції «трьох воєн». рф робить акцент на дестабілізаційній моделі, що поєднує рефлексивне управління, масоване поширення дезінформації, експлуатацію страху, когнітивне перевантаження та підрив довіри до джерел інформації.

Обґрунтовано, що когнітивні викривлення не є другорядним елементом інформаційної війни, а виступають одним із ключових механізмів сучасного воєнно-політичного впливу. Їх використання дає змогу впливати не лише на зміст інформації, а й на процеси її осмислення, оцінювання ризиків і прийняття рішень. Порівняльний аналіз засвідчив, що однакові когнітивні механізми можуть застосовуватися різними державами з відмінною стратегічною метою: для керованого впливу, контрольованого спрямування інформаційного середовища або дезорієнтації противника.

Ключові слова: *когнітивні викривлення, воєнно-політичний вплив, когнітивна війна, інформаційна війна, стратегічні комунікації, психологічні операції, США, КНР, російська федерація.*

Постановка проблеми. Сучасне воєнно-політичне протистояння дедалі більше виходить за межі традиційного збройного конфлікту та охоплює інформаційний і когнітивний виміри боротьби. У XXI столітті держави все активніше використовують інструменти впливу, спрямовані не лише на фізичне ураження противника, а й на зміну його сприйняття, поведінки та процесів ухвалення рішень. У цьому контексті особливого значення набуває використання когнітивних викривлень як механізму впливу на індивідуальне та колективне мислення. Розвиток цифрових технологій, соціальних мереж, алгоритмізованого інформаційного середовища та глобальних медіаплатформ значно розширив можливості держав щодо маніпуляції інформаційними потоками, формування необхідних інтерпретацій подій і нав'язування вигідних моделей поведінки.

Когнітивні викривлення є невід'ємною складовою людського мислення та проявляються у схильності людини ухвалювати рішення на основі спрощених моделей сприйняття, емоційних реакцій, попереднього досвіду або вибіркової інтерпретації інформації. В умовах інформаційного перевантаження, невизначеності та кризових ситуацій роль таких механізмів суттєво зростає. Це створює сприятливі умови для використання когнітивних вразливостей у воєнно-політичному впливі, інформаційній війні, психологічних операціях та стратегічних комунікаціях. Відтак об'єктом впливу стають не лише інформаційні системи чи громадська думка, а безпосередньо когнітивні процеси людини – сприйняття,

© Беспека В. Ю., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

оцінка ризиків, інтерпретація подій та процес ухвалення рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика когнітивних викривлень і механізмів ухвалення рішень досліджувалася у працях Д. Канемана, А. Тверскі, Г. Саймона, Г. Гігеренцера та інших учених, які заклали теоретичні основи концепції обмеженої раціональності та евристичного мислення. Значний внесок у вивчення інформаційної війни, стратегічних комунікацій і психологічного впливу зробили дослідники сучасних конфліктів, а також аналітичні центри НАТО, RAND Corporation, Atlantic Council та інших міжнародних інституцій. Окремий напрям досліджень присвячений аналізу інформаційно-психологічних операцій США, концепції «трьох воєн» КНР, а також російським практикам рефлексивного управління та дезінформації. Водночас у сучасній науковій літературі недостатньо уваги приділено порівняльному аналізу того, яким чином США, КНР і рф використовують когнітивні викривлення як інструмент воєнно-політичного впливу та якою мірою ці практики спираються на універсальні особливості людського мислення.

Особливої актуальності ця проблема набула в умовах російсько-української війни, яка продемонструвала зростання ролі інформаційного та когнітивного впливу у сучасних конфліктах. Масоване поширення дезінформації, маніпуляція страхом, формування альтернативних інтерпретацій подій, використання ефекту повторення та когнітивного перевантаження стали невід'ємною складовою сучасного воєнно-політичного протистояння. Одночасно США та КНР продовжують розвивати власні моделі стратегічних комунікацій, інформаційного контролю та управління сприйняттям, адаптуючи їх до умов глобальної стратегічної конкуренції.

Постановка завдання. Мета статті – історико-порівняльний аналіз еволюції практик когнітивного впливу у воєнно-політичних стратегіях США, КНР та РФ. Для досягнення поставленої мети використано порівняльний метод, аналіз доктринальних і стратегічних документів, елементи дискурс-аналізу, а також підхід теорії обмеженої раціональності.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні засади дослідження когнітивного впливу у воєнно-політичному протистоянні. Проблематика когнітивних викривлень сформувалася на перетині психології, поведінкової економіки, теорії прийняття рішень та політичної науки. Амос Тверскі та Даніель Канеман довели, що людина в умовах невизначеності часто ухвалює рішення не на основі повністю раціонального аналізу, а через евристики – спрощені моделі мислення, які пришвидшують оцінювання ситуації, але водночас породжують систематичні помилки сприйняття й інтерпретації інформації [1]. Саме ці особливості створюють підґрунтя для використання когнітивних викривлень як інструменту інформаційного та психологічного впливу.

Важливе значення для розуміння цього механізму має концепція обмеженої раціональності Герберта Саймона. Вона пояснює, що людина ухвалює рішення в умовах браку інформації, часу та когнітивних ресурсів, тому змушена спиратися на спрощені моделі оцінювання ситуації [2]. У сучасному інформаційному середовищі це посилює вразливість до маніпуляції, оскільки в умовах перевантаження люди частіше реагують емоційно, вибірково сприймають інформацію та покладаються на вже наявні переконання.

Подальший розвиток досліджень когнітивних процесів привів до формування теорії перспектив, відповідно до якої спосіб подання інформації безпосередньо впливає на вибір і поведінку людини [3]. У воєнно-політичному контексті це проявляється через фреймінг, акцентування на загрозах, маніпуляцію страхом, створення образу безальтернативності певних рішень або емоційне забарвлення подій. У ситуаціях невизначеності й великого обсягу інформації, як зазначають Г. Гігеренцер і В. Гайсмайєр, зростає роль швидких інтуїтивних рішень, що також підвищує сприйнятливість аудиторії до маніпулятивного впливу [4].

Когнітивні викривлення відіграють особливу роль у поширенні та закріпленні дезінформації. Навіть після спростування неправдивих повідомлень люди часто продовжують керуватися початковими уявленнями через упередження підтвердження, ефект повторення та емоційне закріплення певних наративів [5]. У воєнно-політичному протистоянні це дає змогу впливати не лише на зміст інформації, а й на процеси її осмислення, оцінювання ризиків і прийняття рішень.

У сучасних дослідженнях когнітивна війна розглядається як напрям протиборства, у якому об'єктом впливу стають безпосередньо процеси мислення, сприйняття та поведінки людини [6]. Водночас у науковій літературі ще немає повністю усталеного підходу до співвідношення

когнітивної війни, інформаційної війни, психологічних операцій і стратегічних комунікацій. Тому когнітивні викривлення доцільно розглядати як конкретний механізм, через який держави можуть формувати бажані моделі поведінки, змінювати інтерпретацію подій і впливати на процеси воєнно-політичного управління [7].

Еволюція американських підходів до інформаційного та когнітивного впливу. США є однією з держав, що найбільш системно інтегрували інформаційний та когнітивний вимір у воєнно-політичне планування. Після завершення Холодної війни американські військово-політичні структури поступово перейшли від традиційного розуміння інформаційної війни як допоміжного елементу бойових дій до комплексного підходу, який передбачає вплив на сприйняття, оцінки та поведінку цільових аудиторій. У сучасних американських доктринальних документах ключовою метою інформаційного впливу визначається формування або зміна сприйняття, ставлення та моделей поведінки противника, союзників і нейтральних аудиторій [8].

Американський підхід до воєнно-політичного впливу ґрунтується на інтеграції стратегічних комунікацій, інформаційних операцій, психологічних операцій, кібероперацій та дипломатичних інструментів у єдину систему впливу на інформаційне середовище. Важливе місце у цій системі займає використання когнітивних викривлень, які дозволяють впливати на процеси оцінювання ситуації та ухвалення рішень. Одним із найбільш поширених механізмів є ефект фреймінгу, який полягає у зміні сприйняття інформації через спосіб її подання. У межах стратегічних комунікацій США активно використовуються позитивні або негативні рамки інтерпретації подій, що дозволяє формувати необхідне ставлення до воєнних кампаній, міжнародних криз чи політичних рішень.

У концептуальних документах військово-політичного керівництва США зазначається, що сучасні операції мають бути спрямовані на вплив на сприйняття, установки та поведінку цільових аудиторій, а інформаційне середовище розглядається як окремий простір стратегічної конкуренції [8, с. vii–viii, 11]. Фактично йдеться про системне використання когнітивних механізмів для досягнення воєнно-політичних цілей. Подібний підхід простежується і в американських доктринальних документах щодо інформаційних та психологічних операцій, де прямо зазначається необхідність впливу на емоції, мотиви, об'єктивне мислення та поведінку іноземних аудиторій [9, с. vii, I–2].

Значну роль у американських практиках відіграє упередження підтвердження – схильність людини сприймати інформацію, яка відповідає її попереднім переконанням, та ігнорувати суперечливі дані. У межах стратегічних комунікацій це проявляється у селективному посиленні вже наявних у суспільстві переконань, використанні знайомих наративів і апеляції до усталених цінностей. Такий підхід дозволяє не створювати абсолютно нові моделі сприйняття, а посилювати вже існуючі когнітивні установки.

Важливим елементом американського підходу є також управління інформаційним порядком денним через багаторазове повторення необхідних повідомлень. Використання ефекту повторення ґрунтується на тому, що інформація, яка часто відтворюється в медійному просторі, поступово сприймається як більш достовірна та звична. У поєднанні з авторитетом офіційних джерел це створює умови для формування стійких моделей сприйняття міжнародних подій та воєнно-політичних процесів.

Особливе значення у сучасній американській моделі впливу має інтеграція інформаційних операцій у ширший контекст стратегічної конкуренції. Як зазначають М. Мюллер і К. Гріндал, упродовж останніх років США поступово перейшли від вузького розуміння інформаційних операцій до трактування інформації як інструменту глобального геополітичного впливу [10]. У цьому контексті когнітивний вплив розглядається як засіб формування сприятливого інформаційного середовища, підтримки міжнародної легітимності власної політики та впливу на процеси ухвалення рішень противником.

Американська модель воєнно-політичного впливу характеризується високим рівнем інституціоналізації. Інформаційні операції, стратегічні комунікації та психологічні операції інтегровані у структуру військового управління, а координація впливу здійснюється через систему міжвідомчої взаємодії та використання інформаційних ресурсів держави [11]. Загалом ця модель орієнтована на управління сприйняттям, формування бажаних моделей поведінки та підтримку власного стратегічного порядку денного.

Формування китайської моделі інформаційного та когнітивного протиборства. КНР розглядає інформаційний і когнітивний вплив як складову комплексного контролю над інформаційним середовищем та суспільними

процесами. Китайська модель поєднує елементи державного контролю інформації, цензури, пропаганди, спрямування громадської думки та психологічного впливу, інтегруючи їх у ширшу систему політичного управління та стратегічного протистояння.

Одним із ключових напрямів китайського підходу є концепція спрямування громадської думки, яка передбачає формування бажаних моделей сприйняття подій через контроль інформаційного простору та вибіркове просування певних інтерпретацій. На відміну від класичної цензури, китайська модель не обмежується лише блокуванням небажаного контенту, а активно формує інформаційне середовище шляхом підсилення потрібних державі наративів. Як зазначають Г. Кінг, Дж. Пан і М. Робертс, китайська система контролю інформації орієнтована не стільки на придушення критики влади, скільки на недопущення колективної мобілізації та формування альтернативних центрів суспільної активності [12, с. 326–327].

Важливу роль у китайській системі когнітивного впливу відіграє використання ефекту соціального консенсусу. Через контрольоване інформаційне середовище створюється уявлення про домінування певної позиції в суспільстві, що стимулює людей пристосовувати власні оцінки до сприйнятої «більшості». У цьому контексті когнітивний вплив базується не лише на поширенні конкретної інформації, а й на формуванні соціально прийнятних моделей поведінки та інтерпретації подій.

Китайська модель також активно використовує упередження підтвердження, посилюючи вже наявні переконання аудиторії через повторення необхідних повідомлень і вибіркове висвітлення інформації. Як зазначає Цай Цінь, китайська система цензури має гнучкий і динамічний характер, поєднуючи блокування небажаної інформації з активним просуванням державних інтерпретацій подій [13, с. 186–188, 196–197]. Це дозволяє не лише обмежувати альтернативні джерела інформації, а й формувати стабільне інформаційне середовище, у межах якого державні наративи сприймаються як природні та безальтернативні.

Особливе місце у китайському підході займає концепція «трьох воєн», яка включає психологічну війну, інформаційну війну громадської думки та правову війну. У сучасному китайському військовому мисленні ці напрями розглядаються як взаємопов'язані інструменти досягнення стратегічних цілей без переходу до прямого масштабного збройного конфлікту. Як зазначає Ельза Канія, концепція «трьох воєн» передбачає довготривалий вплив на сприйняття, психологічний стан та інтерпретацію подій як серед власного населення, так і серед зовнішніх аудиторій [14].

У межах психологічної війни Китай активно використовує механізми формування образу неминучості власного посилення та ефекту безальтернативності певних геополітичних процесів. Це проявляється у системному просуванні наративів про історичну закономірність посилення КНР, кризу західної моделі розвитку та формування нового міжнародного порядку. Подібні практики спрямовані на поступову зміну сприйняття глобального балансу сил і формування у цільових аудиторій відчуття стратегічної переваги Китаю.

Важливу роль у китайській моделі когнітивного впливу відіграє концепція дискурсивного впливу, яка передбачає боротьбу за право визначати зміст і рамки міжнародної дискусії. У цьому контексті КНР прагне не лише просувати власні наративи, а й змінювати самі критерії оцінювання міжнародних подій та політичних процесів. Згідно з аналітичними матеріалами Atlantic Council, китайський підхід до дискурсивного впливу передбачає системне витіснення небажаних інтерпретацій і формування глобального інформаційного середовища, більш сприятливого для китайських стратегічних інтересів [15].

Останніми роками Китай дедалі активніше розвиває концепцію когнітивного домену як окремого простору стратегічного протистояння. У дослідженнях Національного інституту оборонних досліджень Японії зазначається, що китайський підхід до когнітивного впливу поєднує військові, інформаційні, політичні та технологічні інструменти для довгострокового формування сприятливого середовища прийняття рішень [16, с. 28–30, 37–46]. На відміну від російської моделі, яка часто орієнтується на швидку дестабілізацію та інформаційний хаос, китайська стратегія має більш системний і довгостроковий характер.

Розвиток російських практик когнітивного впливу у воєнно-політичному протистоянні. Російська федерація використовує когнітивні викривлення переважно в межах дестабілізаційної моделі інформаційно-психологічного впливу. На відміну від американської моделі, яка спирається на доктринально оформлені стратегічні комунікації, та китайської моделі, орієнтованої

на централізований контроль інформаційного середовища, російський підхід значною мірою спрямований на дезорієнтацію противника, підрив довіри до інституцій, руйнування здатності суспільства відрізняти достовірну інформацію від маніпулятивної та нав'язування вигідних Москві моделей ухвалення рішень.

Однією з основ російської моделі є концепція рефлексивного управління. Її сутність полягає у цілеспрямованому передаванні противнику такої інформації, яка має спонукати його самостійно ухвалити рішення, вигідне стороні, що здійснює вплив. Т. Томас розглядає рефлексивне управління як один із важливих елементів російського воєнного мислення, пов'язаний із маніпуляцією сприйняттям, оцінкою ситуації та прогнозуванням дій противника [17, с. 237, 241–242]. У цьому контексті когнітивне викривлення виступає цілеспрямовано створеним ефектом, покликаним змінити логіку ухвалення рішень.

Особливе значення у російській практиці має експлуатація упередження підтвердження. Російська пропагандистська система активно працює з уже наявними страхами, стереотипами, історичними травмами та недовірою до політичних інституцій. Замість створення повністю нових переконань вона часто підсилює наявні сумніви, радикалізує суспільні суперечності та надає цільовим аудиторіям інформацію, яка підтверджує їхні попередні очікування. Саме тому російські інформаційні кампанії нерідко адаптуються до конкретних аудиторій, використовуючи різні, інколи взаємовиключні, повідомлення для різних соціальних груп.

Одним із найхарактерніших інструментів російської інформаційної війни є масоване поширення суперечливих або неправдивих повідомлень. К. Пол і М. Метьюз визначили цю модель як «вогнемет брехні» (firehose of falsehood), підкреслюючи її основні риси: високий темп повідомлень, багатоканальність, повторюваність, відсутність послідовності та байдужість до правдивості інформації [18, с. 1–4]. Її ефективність пояснюється тим, що в умовах інформаційного перевантаження людина втрачає здатність критично оцінювати кожне окреме повідомлення і починає спиратися на простіші когнітивні схеми – знайомість інформації, емоційність повідомлення або авторитет джерела.

Російська модель також активно використовує ефект повторення. Навіть неправдива інформація, яка багаторазово відтворюється в різних каналах, поступово може сприйматися як більш знайома, а отже – психологічно більш прийнятна. У поєднанні з емоційним тиском і постійною зміною інформаційного порядку денного це створює умови для стійкого закріплення маніпулятивних наративів. Подібний механізм особливо помітний у російських кампаніях, спрямованих на делегітимізацію України, дискредитацію західної підтримки та формування уявлення про «безальтернативність» російських вимог.

Важливим проявом російського підходу є створення когнітивного перевантаження. Йдеться не лише про поширення великої кількості неправдивих повідомлень, а й про системне виробництво суперечливих версій подій. Така тактика не обов'язково має на меті переконати аудиторію в одній конкретній версії. Її завданням часто є руйнування довіри до будь-якого джерела інформації, формування цинізму, апатії та відчуття, що «правди не існує». Саме це відрізняє російську модель від класичної пропаганди, яка зазвичай прагне утвердити одну домінантну інтерпретацію.

На прикладі операції із захоплення Криму у 2014 р. добре видно поєднання інформаційного, психологічного та когнітивного впливу. Як зазначає Й. Дарчевська, російська кампанія у Криму включала маніпуляцію історичними наративами, створення образу загрози для російськомовного населення, масоване використання контрольованих медіа та поширення дезінформації для паралізації української та міжнародної реакції [19, с. 5–6, 23–24]. У цьому випадку когнітивний вплив був спрямований не лише на населення Криму, а й на українське суспільство, політичне керівництво та зовнішніх спостерігачів.

Російська інформаційна війна має також виразний концептуальний вимір. О. Фрідман підкреслює, що в російському академічному, політичному та публічному дискурсі інформаційна війна трактується значно ширше, ніж у західній традиції, і охоплює політичний, психологічний, ідеологічний та цивілізаційний рівні протистояння [20, с. 61–63]. Це пояснює, чому російські практики когнітивного впливу не обмежуються воєнними операціями, а поширюються на дипломатію, медіа, культуру, історичну пам'ять, релігійні питання та внутрішньополітичні процеси інших держав.

Цифрове середовище стало важливим простором масштабування російського когнітивного впливу. Соціальні мережі дозволили рф швидко поширювати адаптовані повідомлення для різних аудиторій, тестувати реакції, підсилювати поляризацію та створювати ілюзію масової підтримки

певних позицій. Дослідження RAND щодо російського впливу у соціальних медіа в Східній Європі демонструє, що російські кампанії активно використовують мережеву логіку поширення повідомлень, емоційно забарвлені наративи та повторення ключових тем для впливу на громадську думку [21, с. 1–2, 7–8, 22–25].

У воєнно-політичному контексті російська модель когнітивного впливу спрямована насамперед на погіршення якості рішень противника. Через страх, інформаційне перевантаження, невизначеність і недовіру рф намагається створити умови, за яких політичні та військові суб'єкти діятимуть повільніше, менш узгоджено або ухвалюватимуть рішення на основі викривленого уявлення про ситуацію. Такий підхід особливо небезпечний у кризових умовах, коли швидкість, точність і довіра до інформації мають вирішальне значення.

Порівняльний аналіз моделей когнітивного впливу США, КНР та рф. Порівняння практик США, КНР та рф свідчить, що всі три держави використовують когнітивні викривлення як інструмент воєнно-політичного впливу, однак роблять це в межах різних стратегічних культур, доктринальних підходів і політичних моделей. Спільним для них є прагнення впливати не лише на інформацію як таку, а на процеси її сприйняття, інтерпретації та перетворення на політичні або військові рішення. Водночас відмінності полягають у цілях, інструментах, рівні інституціоналізації та характері впливу.

Американська модель тяжіє до доктринально оформленого управління сприйняттям. У ній когнітивні викривлення використовуються переважно для формування бажаних моделей поведінки, підтримки легітимності власних дій, впливу на іноземні аудиторії та забезпечення переваги в інформаційному середовищі. Документи Об'єднаного комітету начальників штабів США підкреслюють значення впливу на сприйняття, установки, мотиви та поведінку цільових аудиторій, що дає підстави розглядати американську модель як інституціоналізовану систему стратегічного впливу [8; 9]. У цій системі когнітивні викривлення не завжди називаються прямо, однак їхня логіка присутня в практиках фреймінгу, селективного подання інформації, повторення повідомлень і формування бажаного інформаційного контексту.

Китайська модель має інший характер. Вона побудована навколо контролю інформаційного середовища, спрямування громадської думки та формування дискурсивного впливу. Якщо американський підхід переважно орієнтований на вплив у зовнішньому інформаційному середовищі та забезпечення стратегічної переваги, то китайський підхід поєднує внутрішній контроль, зовнішню пропаганду, психологічний вплив і довгострокове формування бажаних інтерпретацій. Дослідження Г. Кінга, Дж. Пан і М. Робертс показує, що китайська система цензури спрямована не лише на вилучення небажаної інформації, а передусім на запобігання колективній мобілізації [12, с. 326, 343]. Це свідчить про те, що когнітивний вплив у КНР виконує не лише комунікативну, а й управлінську функцію.

Російська модель суттєво відрізняється від американської та китайської. Її основою є не стільки довготривале формування контрольованого інформаційного середовища, скільки дестабілізація, дезорієнтація та підрив довіри до будь-яких джерел інформації. Рефлексивне управління, масоване поширення дезінформації та модель «вогнемет брехні» спрямовані на те, щоб змусити противника ухвалювати рішення в умовах викривленої, хаотичної або емоційно перевантаженої картини реальності [17, с. 237, 241–242; 18, с. 1–5]. У цьому сенсі російська модель є найбільш деструктивною, оскільки її ціллю часто є не переконання аудиторії в одній конкретній версії, а руйнування самої здатності до раціональної оцінки інформації.

Порівняльний аналіз дозволяє виділити три базові моделі використання когнітивних викривлень. Перша – американська, яку можна визначити як модель керованого впливу. Вона спирається на стратегічні комунікації, інформаційні та психологічні операції, доктринальне планування і міжвідомчу координацію. Її головним завданням є формування сприятливого сприйняття та бажаних моделей поведінки. Друга – китайська модель контрольованого спрямування, що базується на поєднанні цензури, спрямування громадської думки, дискурсивного впливу і концепції «трьох воєн» [14; 16]. Її метою є довгострокове формування інформаційного середовища, у якому державні інтерпретації стають домінантними. Третя – російська модель дестабілізації, що використовує страх, повторення, суперечливі повідомлення, когнітивне перевантаження та рефлексивне управління для підриву довіри й зниження якості ухвалення рішень.

Попри відмінності, усі три моделі спираються на однакові психологічні передумови. Йдеться про обмежену раціональність, схильність до швидких евристичних рішень, упередження

підтвердження, ефект повторення та залежність сприйняття від способу подання інформації. Саме ці особливості людського мислення роблять когнітивні викривлення універсальним інструментом воєнно-політичного впливу. Теоретичні положення А. Тверскі, Д. Канемана та Г. Саймона пояснюють, чому в умовах невизначеності, страху або інформаційного перевантаження людина не завжди діє відповідно до моделі раціонального вибору, а часто ухвалює рішення на основі спрощених когнітивних схем [1; 2; 3].

Водночас відмінності між США, КНР і рф полягають у характері експлуатації цих викривлень. США використовують їх переважно для формування сприятливих інтерпретацій і підтримки стратегічної легітимності власних дій. КНР – для довгострокового контролю над межами допустимого дискурсу, запобігання мобілізації та зміцнення державного наративу. рф – для дезорієнтації, емоційного виснаження та підриву здатності противника до послідовного мислення. Отже, однакові когнітивні механізми можуть використовуватися в різних політичних і стратегічних цілях.

Важливим критерієм порівняння є рівень інституціоналізації. У США когнітивний вплив інтегрований у доктринальні документи, військове планування та систему стратегічних комунікацій. У КНР він є частиною ширшої партійно-державної системи контролю інформації та управління громадською думкою. У рф він поєднує елементи доктринального мислення, спеціальних інформаційно-психологічних операцій, медійної пропаганди та неформальних мережевих практик. Саме тому російська модель виглядає менш формалізованою, але більш гнучкою у застосуванні різнорідних інструментів впливу.

Ще одним важливим параметром є співвідношення переконання і дезорієнтації. Американська модель більше орієнтована на переконання та формування бажаного сприйняття. Китайська – на контроль умов, у яких формується громадська думка. Російська – на підрив довіри до інформації як такої. Така відмінність має принципове значення для оцінки наслідків когнітивного впливу. Якщо американська та китайська моделі прагнуть утвердити певний порядок інтерпретації, то російська модель часто прагне зруйнувати саму можливість стабільної інтерпретації подій.

У порівняльному вимірі також важливо враховувати, що поняття когнітивної війни залишається теоретично дискусійним. У сучасній літературі воно часто перетинається з поняттями інформаційної війни, психологічних операцій, стратегічних комунікацій і зовнішнього інформаційного маніпулювання. Ф. дю Клюзель розглядає когнітивну війну як боротьбу за спосіб мислення та сприйняття людини, тоді як К. Деппе і Г. С. Шаал наголошують на необхідності точнішого концептуального розмежування когнітивної війни з іншими формами інформаційного протистояння [6, с. 6–9; 7]. Це означає, що аналіз когнітивних викривлень дозволяє конкретизувати зміст когнітивної війни, перевівши її з рівня загальної метафори на рівень конкретних психологічних механізмів впливу.

Висновки. Когнітивні викривлення є важливим механізмом сучасного воєнно-політичного впливу, оскільки дають змогу впливати не лише на зміст інформації, а й на її сприйняття, інтерпретацію та перетворення на політичні чи військові рішення. США, КНР і рф використовують подібні механізми – обмежену раціональність, упередження підтвердження, фреймінг, повторення, емоційний тиск та інформаційне перевантаження, однак застосовують їх у різних стратегічних моделях. Американська модель спрямована переважно на кероване формування сприйняття й бажаних моделей поведінки; китайська – на довгостроковий контроль інформаційного середовища та спрямування громадської думки; російська – на дезорієнтацію, підрив довіри й руйнування здатності противника до послідовної оцінки реальності. Отже, головна відмінність полягає не в самих когнітивних механізмах, а в меті їх використання. Когнітивну війну доцільно розглядати не лише як продовження інформаційної війни чи психологічних операцій, а як цілеспрямований вплив на мислення, оцінювання ризиків і процес ухвалення рішень. Перспективними напрямами подальших досліджень є аналіз українського досвіду протидії когнітивному впливу, розроблення критеріїв оцінювання результативності когнітивних операцій та вивчення їхнього впливу на якість воєнно-політичного управління в умовах війни.

Список літератури:

1. Tversky A., Kahneman D. Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. Science. 1974. Vol. 185, № 4157. P. 1124–1131. DOI: https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124

2. Simon H. A. A Behavioral Model of Rational Choice. The Quarterly Journal of Economics. 1955. Vol. 69, № 1. P. 99–118. URL: https://www.jstor.org/stable/1884852

3. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. Econometrica. 1979. Vol. 47, № 2. P. 263–291. URL: https://www.jstor.org/stable/1914185

4. Gigerenzer G., Gaissmaier W. Heuristic Decision Making. Annual Review of Psychology. 2011. Vol. 62. P. 451–482. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120709-145346

5. Zhou Y., Shen L. Processing of misinformation as motivational and cognitive biases. Frontiers in Psychology. 2024. Vol. 15. Article 1430953. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1430953

6. Du Cluzel F. Cognitive Warfare. NATO ACT Innovation Hub. 2020. URL: https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/20210122_CW-Final.pdf

7. Deppe C., Schaal G. S. Cognitive warfare: a conceptual analysis of the NATO ACT cognitive warfare exploratory concept. Frontiers in Big Data. 2024. Vol. 7. DOI: https://doi.org/10.3389/fdata.2024.1452129

8. Joint Chiefs of Staff. Joint Concept for Operating in the Information Environment. 2018. URL: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joint_concepts_jcoie.pdf

9. Joint Chiefs of Staff. JP 3-13.2: Military Information Support Operations. 2014. URL: https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/FOID/Reading%20Room/Joint_Staff/Military_Information_Support_Operations.pdf

10. Mueller M. L., Grindal K. Information as Power: Evolving US Military Information Operations and Their Implications for Global Internet Governance. The Cyber Defense Review. 2022. Vol. 7, № 2. P. 79–98. URL: https://cyberdefensereview.army.mil/CDR-Content/Articles/Article-View/Article/3034105/information-as-power-evolving-us-military-information-operations

11. Chairman of the Joint Chiefs of Staff. CJCSI 3210.01C: Joint Information Operations Proponent. 2014. URL: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Library/Instructions/3210_01.pdf

12. King G., Pan J., Roberts M. E. How Censorship in China Allows Government Criticism But Silences Collective Expression. American Political Science Review. 2013. Vol. 107, № 2. P. 326–343. DOI: https://doi.org/10.1017/S0003055413000014

13. Tai Q. China's Media Censorship: A Dynamic and Diversified Regime. Journal of East Asian Studies. 2014. Vol. 14, № 2. P. 185–209. DOI: https://doi.org/10.1017/S1598240800008900

14. Kania E. The PLA's Latest Strategic Thinking on the Three Warfares. China Brief. 2016. Vol. 16, № 13. URL: https://jamestown.org/the-plas-latest-strategic-thinking-on-the-three-warfares/

15. Atlantic Council DFRLab. Chinese Discourse Power. 2020. URL: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/12/China-Discouse-Power-FINAL.pdf

16. Yamaguchi S., Yatsuzuka M., Momma R. China's Quest for Control of the Cognitive Domain and Gray Zone Situations. NIDS China Security Report 2023. Tokyo: The National Institute for Defense Studies, 2023. URL: https://www.nids.mod.go.jp/publication/chinareport/pdf/china_report_EN_web_2023_A01_revised.pdf

17. Thomas T. Russia's Reflexive Control Theory and the Military. *The Journal of Slavic Military Studies.* 2004. Vol. 17, № 2. P. 237–256. DOI: https://doi.org/10.1080/13518040490450529

18. Paul C., Matthews M. The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It. Santa Monica: RAND Corporation, 2016. DOI: https://doi.org/10.7249/PE198

19. Darczewska J. The Anatomy of Russian Information Warfare: The Crimean Operation, A Case Study. Warsaw : Centre for Eastern Studies, 2014. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/181102/PW42_the_anatomy_of_russian_information_warfare.pdf

20. Fridman O. The Russian perspective on information warfare: conceptual roots and politicisation in Russian academic, political, and public discourse. *Defence Strategic Communications.* 2017. Vol. 2. P. 61–86. DOI: https://doi.org/10.30966/2018.riga.2.3

21. Helmus T. C., Bodine-Baron E., Radin A., Magnuson M., Mendelsohn J., Marcellino W., Bega A., Winkelman Z. Russian Social Media Influence: Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe. Santa Monica: RAND Corporation, 2018. DOI: https://doi.org/10.7249/RR2237

Bespeka V. Yu. COGNITIVE INFLUENCE IN THE MILITARY-POLITICAL STRATEGIES OF THE UNITED STATES, CHINA, AND THE RUSSIAN FEDERATION: A HISTORICAL-COMPARATIVE ANALYSIS

The article presents a historical-comparative analysis of the evolution of cognitive influence practices in the military-political strategies of the United States, China, and the Russian Federation. The theoretical foundations of cognitive biases, bounded rationality, and heuristic thinking are analyzed as factors creating conditions for manipulation of perception, interpretation of information, and decision-making processes. It is emphasized that in conditions of information overload, uncertainty, and crisis situations, individuals increasingly rely on simplified models of reality assessment, which increases their vulnerability to information and psychological influence.

The study analyzes the practices of using cognitive biases in the military-political strategies of the United States, the People's Republic of China, and the Russian Federation. It is established that the United States primarily applies them within a doctrinally formalized system of strategic communications, information and psychological operations aimed at managing perception and shaping desired patterns of behavior. The People's Republic of China employs cognitive influence as an element of long-term control over the information environment, public opinion guidance, discursive influence, and the concept of the "Three Warfares." The Russian Federation focuses on a destabilization-oriented model that combines reflexive control, large-scale dissemination of disinformation, exploitation of fear, cognitive overload, and undermining trust in information sources.

The article substantiates that cognitive biases are not a secondary element of information warfare, but one of the key mechanisms of contemporary military-political influence. Their application makes it possible to affect not only the content of information, but also the processes of its comprehension, risk assessment, and decision-making. The comparative analysis demonstrates that identical cognitive mechanisms can be employed by different states for different strategic purposes: controlled influence, controlled guidance of the information environment, or disorientation of an adversary.

Keywords: *cognitive biases, military-political influence, cognitive warfare, information warfare, strategic communications, psychological operations, United States, China, russian federation.*

Дата першого надходження статті до видання: 24.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.10.2026